

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 41

1 december 1981

No. 12

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

INHOUD: Broeder GENNARDUS (L. F. BALVERS): Interessante resultaten bij het opkweken van een aantal rupsen van *Attacus atlas* (Linnaeus) (Lep.: Saturniidae): 177. — D. A. VESTERGAARD, Aantekeningen over Diptera in Nederland: 180. — P. H. van DOESBURG, Nomenclature in the genus *Phorastes* Kirkaldy, 1900 (Heteroptera: Reduviidae, Peiratinae): 183. — L. BOTOSANEANU, On some Trichoptera collected by Mrs. Drs. A. C. Ellis and Dr. W. N. Ellis on Gomera (Canary Islands): 186. — KORTE MEDEDELING: B. J. LEMPKE, *Hamadryas amphinome*. — LITERATUUR: 182, 191, 192.

Interessante resultaten bij het opkweken van een aantal rupsen van *Attacus atlas* (Linnaeus) (Lep.: Saturniidae)

door

Broeder GENNARDUS (L. F. BALVERS)

ABSTRACT. — Interesting results in rearing a number of caterpillars of *Attacus atlas* (Linnaeus) (Lep.: Saturniidae). Some details are given with in rearing a brood from the egg. In one case pupation was observed without a cocoon. Moreover, a gynandromorphic specimen was obtained.

Op 23.XII.1980 kreeg ik een 60-tal jonge rupsen van *Attacus atlas* uit Wonosobo, gelegen op ongeveer 800 m hoogte. De rupsjes waren uit het ei gekomen op 21.XII en er was begonnen met de dieren te voeden op bladeren van de advocaat-vrucht (*Persea gratissima* Gaertn.). Daar ik in mijn woonplaats niet over een ruime en geregelde toevoer van deze voedselplant kan beschikken, besloot ik het grootste deel van de kweek over te brengen op andere voedselplanten. In het algemeen lukt dit bij de polyfage *atlas* naar mijn ervaring vrij gemakkelijk, mits het gebeurt voor de tweede vervelling. Ik bood aan: jambu biji (*Psidium guajava* L.), jambu air (*Eugenia aquae* f. Burm.), zuurzak (*Anona muricata* L.) en een kleine composiet die veel als borderplantje in tuinen wordt geplant: *Aster belgii* L. Bij deze kweek werden *Aster belgii* en zuurzak na drie dagen geweigerd en terugplaatsing op advocaat lukte ook niet, zodat ik al direct een aanzienlijk aantal verloor. Aangezien mijn ervaring is dat eieren of jonge rupsen uit hogere streken, gekweekt in het bijna op zeeniveau liggende Purwokerto vrijwel altijd een hoog sterftecijfer hebben, was dat geen grote verrassing. De overgebleven rupsen werden verder gekweekt met advocaat, jambu biji en jambu air. Zoals gewoonlijk maakte ik gebruik van twee methoden, beginnend na de tweede vervelling: een gedeelte in gesloten dozen of potten van plastic materiaal, met inhoud variërend van 2-7 liter, per doos of pot maximaal vijf rupsen; daarnaast de open kweek: een vier- of vijftal rupsen op takjes van de voedselplant in flessen geplaatst. Uit jarenlange ondervinding is mij gebleken dat de rupsen nooit over het glas naar beneden klimmen, zelfs niet na drie dagen hongeren door volkomen kaalvraat van de takjes. Het enige risico is dat er vrijwel bij elke kweek een aantal rupsen zullen proberen om langs de takken naar beneden te klimmen tot onder water, en daar op het benedeneinde van de tak blijven zitten tot ze verdronken zijn.

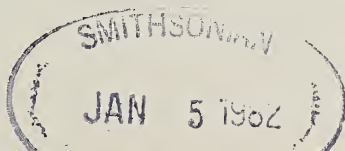

Fig. 1. Detail van het gynandromorfe exemplaar ter illustratie van het verschil tussen linker (♀) en rechter (♂) antenne.

Op 15.I.1981 vond ik 's morgens in een pot met advocaatbladeren één van de rupsen, een bijna volwassen exemplaar dat de laatste vervelling achter de rug had, slap hangend over een takje, echter zonder sporen van vloeibare ontlasting. Aangezien het dier nog duidelijke tekenen van leven gaf, werd het geïsoleerd in een aparte pot, met enkele verse bladeren. De volgende morgen lag het op de bodem van de pot, ogenschijnlijk dood, met een tiental kleine druppels licht bruin vocht, echter duidelijk verschillend van de normale, dunne, halfvloeibare ontlasting die altijd wordt uitgescheiden 12 tot 18 uur voor het begin van het vervaardigen van de cocon. Dus werd het dier weer terug in een pot gezet, met een paar verse bladeren. Herhaaldelijke controle gaf echter geen enkele poging tot vreten of zich verplaatsen te zien. Gedurende acht dagen zat het dier onbeweeglijk, maar wel levend, op een blad. De tekenen van leven werden echter hoe langer hoe zwakker, in die zin, dat bij aanraking of beweging van de pot, de zichtbare reacties steeds minder werden. Op de negende dag vond ik tot mijn grote verrassing een verse pop in de pot! Weliswaar enigszins misvormd (de vleugel- en pootscheden waren duidelijk te kort, zodat er een gaping was tussen het eind van de pootschede en het begin van het abdomen van bijna driekwart cm), maar zeer levend: bij de minste aanraking, zelfs met een haartje van een penseel, volgde een minuten durend gespattel! Wat mij echter het meest verbaasde was het volkomen ontbreken van elke poging tot coconvorming. Is dit een ziekelijk verschijnsel, een samenloop van omstandigheden of wat dan ook? Helaas, uit de misvormde pop heb ik geen vlinder gekregen, want tien dagen na de verpopping bleek de pop dood te zijn.

Ondertussen had het grootste deel van de overige rupsen reeds een cocon gemaakt en was verpopt. De eerste vlinder kreeg ik op 13.II, een mannetje, afkomstig van de potcultuur op advocaatblad. Toen waren verschillende rupsen op jambu bij nog niet aan verpopping toe: de laatste begon met het maken van een cocon op 25.II. Op diezelfde dag ontpopte een wijfje waarbij het kleine „venster” op de voorvleugels is gereduceerd tot een vaag wit streepje.

De grote verrassing kwam op 5.III: toen kwam er een gynandromorf exemplaar uit de pop, afkomstig van een rups gevoed met jambu bij, rechts mannetje, links vrouwtje (fig. 1). Zoals behoort zijn de uitgesproken verschillen te zien aan: antennen, pootvorm en gele voorvleugeltip. Overeenkomstig de normale vorm is deze tip bij het mannelijk deel begrensd door een lijn die vrijwel in het verlengde van de voorvleugelrand ligt, terwijl op de vrouwelijke kant deze

grens duidelijk naar binnen doorgelopen is. Het achterlijf is uitwendig niet duidelijk „dubbel-slachtig”. Wat kleur betreft is het bijna normaal mannelijk; er is niets te zien van de duidelijke witte kleur op het laatste segment bij het wijfje. Wel is het gehele achterlijf min of meer misvormd, en dit is niet een gevolg van het drogen: reeds bij het pas uitgekomen dier was deze vervorming al aanwezig, vooral de kromming naar de linkerkant en de iets afwijkende vorm van de achterlijfspunt. Inwendig onderzoek heb ik niet gedaan, aangezien mij daarvoor de ervaring zowel als het instrumentarium ontbreekt. Minder opvallend is een verschil in vorm van het „venster” op de voorvleugel: op de mannelijke helft is dit duidelijk meer afgeplat dan op de vrouwelijke helft. Verder is er een over het algemeen scherper getekende scheiding tussen de kleuren van de verschillende velden op de rechterhelft.

De vleugelspanning van dit zeldzame exemplaar bedraagt 12,8 cm. Dit is natuurlijk klein voor een atlasvlinder, maar bij kweken zowel als in de vrije natuur komen dergelijke kleine vormen voor. Ik heb in mijn verzameling een mannetje met een vleugelspanning van slechts 11,4 cm gevangen, of beter gezegd: afgenomen van een stel mieren (*Oecophylla smaragdina* Fabricius), die het dode dier al bijna in hun nest hadden, op 17.V.1981. Het grootste exemplaar uit deze kweek was een vrouwtje van net iets boven de 20 cm, dus vrij normaal. De meeste in de vrije natuur gevangen exemplaren zijn van deze grootte-orde. Het grootste dier dat ik ooit gehad heb was een in de 50-er jaren gekweekt wijfje van 28 cm vleugelspanning.

Het laatste exemplaar tot nu toe kwam uit de pop op 8.IV, een mannetje. Maar er ligt nog een pop van deze kweek, die bij controle op de datum van het schrijven van dit artikel nog in leven was. Ondertussen zijn een aantal rupsen, verkregen uit eitjes van een wijfje van deze kweek, op 20.II reeds allemaal verpopt. Blijkbaar komt het dus ook bij de *atlas* voor, dat er soms een pop een hele generatie blijft „overliggen”.

Jl Gatot Subroto 65, Purwokerto, Indonesia.

HAMADRYAS AMPHINOME (LINNAEUS) (LEP.: NYMPHALIDAE). De heer W. Grinwis te Ouddorp (Goeree) stuurde me twee prachtige kleurenfoto's, boven- en onderkant, van een hier kennelijk niet thuis horende dagvlinder, die 8 augustus 1981 's morgens tegen de muur van zijn huis zat. Met behulp van het boek van Linsenmaier („Zwerftocht door het insectenrijk”) had hij die kunnen determineren als een *Ageronia*-soort. In deel 5 van „Seitz” (Die amerikanischen Tagfalter) staat zij vermeld als *A. amphinome*. De kenmerkende onderkant ervan is afgebeeld op pl. 104b, nr. 4.

De grondkleur van de vleugels is aan beide kanten zwart, op de bovenkant overdekt door talrijke wigvormige blauwe vlekjes. Op de voorvleugels loopt op boven- en onderkant een brede witte band van halverwege de voorrand schuin naar de achterrand. Op de onderkant van de achtervleugels is het basale twee derde mooi bruin, doorsneden door de zwart afgezette aderen. Fruhstorfer, die de tekst verzorgde, schrijft („Seitz” 5: 543, 1916) dat *amphinome* een van de gewoonte soorten van het genus is en verbreid is van Mexico tot Bolivia, Rio-Grande del Sur en Paraguay.

Lewis („Butterflies of the World”, pl. 37, fig. 18, 1973) beeldt een andere ondersoort af, die vooral in de kleur van de voorvleugelband opvallend afwijkt, onder de correcte genusnaam *Hamadryas* Hübner, 1806 (type species *amphinome*).

Het exemplaar is vooral aan de voorvleugelpunten nogal beschadigd, maar het ziet er overigens nog fraai uit. Natuurlijk is het een adventief, die mogelijk in een van de havens uit een schip ontsnapt is.

B. J. Lempke, Plantage Middenlaan 68, 1018 DH Amsterdam.